



# **У ПОШУКАХ СКАРБІВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ**

**Українські фольклористи – ювіляри 2021 року**



Департамент культури і туризму  
Полтавської обласної державної адміністрації  
Полтавська обласна бібліотека  
для юнацтва ім. Олесе Гончара

**У ПОШУКАХ СКАРБІВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ**  
(українські фольклористи-ювіляри 2021 року)

*Бібліографічний покажчик*

Полтава – 2021

УДК 016:398(477)

У-11

Укладач:

Любов Картальова

У пошуках скарбів українського фольклору (українські фольклористи-ювіляри 2021 року) : біобібліограф. покажчик / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олесея Гончара ; уклад. Л. Картальова. – Полтава, 2021. – 24 с.

Біобібліографічний покажчик знайомить з біографіями та доробками українських фольклористів, відомих своїм вагомим внеском у дослідження народної творчості нашого народу. З багатьох імен мова ітиме про фольклористів-ювілярів другого півріччя 2021 року.

Зібраний матеріал не є вичерпним. Запропонована література взята з фондів обласної бібліотеки для юнацтва імені О. Гончара.

Видання може зацікавити студентів-філологів, бібліотекарів, музичних працівників, старшокласників, всіх, хто любить народну творчість і хотів би знати більше про тих, хто збирає цей дорогоцінний дар для майбутніх поколінь.

## ЗМІСТ

Передмова.....	4
Зіньківський Трохим Аврамович.....	5
Культурно-громадська діяльність.....	6
Письменник і фольклорист.....	6
Твори Т. Зіньківського.....	7
Література про Т. Зіньківського.....	8
Електронні ресурси.....	8
Кінько Андрій Мефодійович.....	9
Твори А. Кінька.....	10
Література про А. Кінька.....	10
Електронні ресурси.....	10
Колесса Філарет Михайлович.....	11
Будівничий української культури.....	12
Науковий доробок вченого.....	13
Література про Ф. Колессу.....	14
Електронні ресурси.....	15
Котляревський Олександр Олександрович.....	15
Наукові дослідження міфолога.....	16
Література про О. Котляревського.....	18
Електронні ресурси.....	18
Манжура Іван Іванович.....	19
Літературно-фольклорна діяльність.....	20
Твори І. Манжури.....	21
Література про І. Манжуру.....	22
Електронні ресурси.....	23

## ПЕРЕДМОВА

*Українці, займаючи центральне положення серед народів Східної Європи, одарені з природи великими музикальними здібностями та поетичним талантом, мають у порівнянні з іншими східноєвропейськими народами найбагатшу, найбільш гармонійно розвинену народну поезію, з рівномірно розвиненим епічним і ліричним елементом.*

*Ф. Колесса*

Слово «фольклор» (англ. *folklore* – народна мудрість, народне знання) в науковий обіг увів англійський археолог Уільям Джон Томс у 1846 році. Як дослідник пам'яток матеріальної культури, автор хотів за допомогою цього терміну підкреслити їх зв'язок із проявами духовного життя народу – зі звичаями, звичками, обрядами, забобонами, баладами, прислів'ями тощо давніх віків. В Україні фольклористика як окрема галузь знань виникла на початку 19 століття, але сам термін не використовувався. Введенню в науковий обіг терміну «фольклор» в українське народознавство завдячуємо М. Драгоманову та І. Франкові.

З часом виробилося більш сучасне тлумачення терміну: фольклор – це художнє відображення дійсності у словесно-музично-хореографічних і драматичних формах колективної народної творчості, нерозривно пов'язаної з побутом.

Важко перелічити усі різновиди, досягнути усе розмаїття творчості, яка по праву вважається високохудожнім скарбом культури і мистецтва нашого народу, чия невичерпна талановитість, високе естетичне чуття й гострий розум і тепер продовжують примножувати і збагачувати духовну спадщину, що громадилася віками.

Збиранням і дослідженням матеріалів усної народної творчості займалися М. Цертелєв, М. Гоголь, О. Потебня, М. Драгоманов, І. Франко, П. Житецький і багато інших дослідників українського фольклору. Про українських фольклористів-ювілярів другої половини 2021 року піде мова у названому покажчику.



## ЗІНЬКІВСЬКИЙ ТРОХИМ АВРАМОВИЧ

(04.08.1861-21.06.1891)

*Він був чоловік праці, діла на тій колючій стежці, якою неминуче треба йти нам до свого народно-національного ідеалу.*

*О. Кониський*



2021 року Трохиму Зіньківському, талановитому письменнику, публіцисту, фольклористу, філософу, мовознавцю, громадсько-культурному діячу виповнюється 160 років від дня народження та 130 років від дня передчасної смерті. Він не прожив навіть повних тридцяти років, але за свою діяльність по праву сприймається як один із предтеч української Незалежності. Виступав під псевдонімами та криптограмами Т. Звїздохот, Т. Певний, М. Цупкий, Т. З., Т. S., Z, та іншими.

Народився Т. Зіньківський 23 липня (4 серпня за н. ст.) 1861 року в слободі Ліски поблизу Бердянська у небагатій багатодітній робітничій сім'ї. Як свідчить В. Кравченко, «батьки його – вихідці з Полтавської губернії Зіньківського повіту, з чого й прізвище почалось». Перші уроки грамоти хлопець отримав від батька робітника, який вирізнявся природним розумом, писав твори. На матері лежала вся хатня робота. Завдяки батькам майбутній письменник засвоїв рідну мову, познайомився зі світом народної творчості.

Закінчивши парафіяльну і трирічну міську повітову школи, Трохим Зіньківський вступив до Феодосійського вчительського інституту, але через погіршення зору виїхав до Харкова на лікування. Там відомий офтальмолог Л. Гіршман провів вдалу операцію. Через нестачу грошей юнакові довелося затриматися у цьому місті і працювати на різних роботах. Потім була військова служба у Криму, навчання в Одеському юнкерському училищі, знову військова служба, присвоєння офіцерського звання, здобуття екстерном у Києві гімназійної освіти, навчання у військово-юридичній академії у Петербурзі. Відбулись зміни і в особистому житті. У січні 1888 року він одружився з Ганною Тимофіївною Сервичківською, яка народила йому доньку Ангеліну. Потім було ведення судових справ у Києві, Харкові та Курську. Т. Зіньківський постійно займався самоосвітою, вдосконалював знання з історії рідного краю, мови, культури. Самотужки вивчив латинську, грецьку, французьку мови.

Навесні 1891 року через хворобу, «горлову сухоту», приїхав до батьків у Бердянськ, сподіваючись на одужання. Але невдовзі помер у батьківській хаті. Похований на міському кладовищі.

## Культурно-громадська діяльність

*Вище всього він ставив любов до своєї  
батьківщини, до свого народу.*

*Г. Сервичківська, дружина*

Як громадянин Трохим Зіньківський сформувався раніше, ніж Зіньківський-письменник. Його розвідка «Молода Україна, її становище і шлях», яка прозвучала перед петербурзькою українською громадою, стала своєрідним маніфестом нового покоління борців за українську національну ідею. В ній автор порушив болючу проблему – роль і завдання національно свідомої української інтелігенції в духовному розвої народу. Дмитро Павличко в есеї «Поклон Трохимові Зіньківському» писав, що він – «найавторитетніший мислитель України», «один з перших після Шевченка політичний борець за гашу державність».

Трохим Зіньківський в усьому виробив свій власний, послідовний і безкомпромісний підхід до всіх, хто панував над Україною. Він полярно розходився у підходах тих сучасних йому українських інтелігентів, які національну свободу не мислили поза свободою Росії і вірили в російський лібералізм. Коли Україну сприймали, як колонію, коли духовна нівеляція і моральне закріпачення українського етносу стали основною метою царських циркулярів та указів, письменник виступав проти холуйського запобігання українських лібералів перед російською культурою та літературою. Він мав свої погляди на шляхи розвитку української літератури, функціональні можливості української мови. Зіньківського непокоїло, що Україна не має власної літератури світового рівня, тоді як «народ наш володіє такою багатою поезією, котра тепер, що рідко зустріти в світі, на диво чужинцям, по формі і змісту відповідає уповні потребам естетичним та ідейним високо інтелігентної людини». Як публіциста і критика відомі його праці: «Національне питання в Росії», «Тарас Шевченко в світлі європейської критики», «Штунда», «Фіхте старший» та інші.

## Письменник і фольклорист

*Його записи пісень, казок – це тривале живлюще  
для митця спілкування з духовним світом мас.*

*В. Скрипка*

Вихований у духовно здоровій родині, в атмосфері народної поезії й закорінених у менталітет українця традицій, письменник все життя залишався самим собою. Саме з батьківської домівки виніс він любов до української мови і пісні, любов до своєї землі і народу. За твердженням М. Комарова, який відіграв важливу роль у становленні Т. Зіньківського як фольклориста, він «ще в школі навернувся до української історії, став ближче придивлятися до народного життя, дознаватися народної мови і письменства, а вийшовши з школи, був вже свідомим українцем».

На 1878-1883 роки припадають перші записи Т. Зіньківського усної народної творчості. Під час військових переходів та перебуваючи на відпочинку у сільських хатах, він вивчав народний побут, занотовував знайдені цікаві

відомості. Додавали матеріал і солдати-українці. Письменник уважно ставився до різних жанрів народної творчості. Серед них переважають ліричні пісні про кохання, які характеризуються багатством народнопоетичної символіки та образності, високим художнім рівнем. Так, у пісні *«Минулися мої ходи через три городи»* засобами символіки передається сила вічного кохання, що перемагає всі перешкоди. Серед пісень про кохання зустрічаються літературні й баладні твори. Тему відмови дівчини на мандрівку, яка завершується трагічно, розкриває балада *«Наїхали гайдамаки, високої шапки»*. Родинно-побутові пісні, записані фольклористом, також відзначаються багатством художньо-символічної образності, наповнені конкретністю, реалізмом, вражають серйозністю мотивів та щирістю почуттів. Серед них зустрічаються поодинокі зразки балад, які мають у своїй основі сюжети про сімейні взаємини і конфлікти. Становлять цінність також записи пісень із козацького, чумацького та солдатського життя, в яких наявний жартівливий чи гумористичний характер.

У творчому доробку письменника є поодинокі зразки християнських колядок, уривок з пісні про Маланку, кілька віршованих творів та ігри для дітей. Записи народної прози Т. Зіньківського відзначаються жанрово-тематичною різноманітністю. Так, у першому томі збірника Б. Грінченка вміщено дві легенди про природу та прагнення людини розкрити її таємниці (*«Дві синиці та орел»*, *«Через що собака с кішкою гризуця»*), два повір'я (*«Лежачий»*, *«Пипот»*), міфологічні легенди, побутові казки та інші твори.

Під час запису народного твору фольклорист прагнув детально фіксувати текст у його первісному вигляді, бо такий твір у різних місцевостях може звучати зовсім по-іншому. Такий підхід до записування народних творів засвідчує наукове розуміння справи.

Фольклористична діяльність Т. Зіньківського привертала увагу вчених, але окремого надрукованого дослідження та детального аналізу рукописної його спадщини ще не зроблено.

Як письменник Т. Зіньківський друкувався у західноукраїнських періодичних виданнях (поезії, байки, оповідання). Написав п'єсу *«Сумління»*, кілька творів для дітей. Окремими збірками вийшли оповідання *«Малюнки справжнього життя»*, і байки. Він автор публіцистичних та літературно-критичних статей. Збирав також матеріали для створення *«Української граматики»*, *«Історії української літератури»*, *«Популярної історії України»*, *«Народного календаря»* та ін. Продовжував перекладацьку діяльність.

### Твори Т. Зіньківського

Зіньківський Т. Рибалка та риба. Ненажерливість собача / Т. Зіньківський // Українська байка / упор. та передм. Б. А. Деркача, В. Т. Косяченка. – К. : Дніпро, 1983. – С. 271-272.



## Література про Т. Зіньківського

«Він жив цілковито Україною...» // Календар знаменних і пам'ятних дат. – К. : Книжкова палата України, 2011. – № 3. – С. 67-77.

Єфремов С. [Про Т. Зіньківського] / С. Єфремов // Історія українського письменства / С. Єфремов. – К. : Феміна, 1995. – С. 510-512.

Засенко О. Зіньківський Трохим Аврамович / О. Засенко // Українська Літературна Енциклопедія : в 5 т. – К., 1990. – Т. 2. – С. 270.

Зіньківський Трохим Аврамович // Українська Радянська Енциклопедія. – 2-ге вид. – К. : Голов. Ред. УРЕ, 1979. – Т. 4. – С. 274; Український Радянський Енциклопедичний Словник : в 3-х т. – 2-ге вид. – К. : Голов. Ред. УРЕ, 1986. – Т. 1. – С. 670.

Кіраль С. «Бердянський провидець»: Трохим Зіньківський у колі сучасників / С. Кіраль // Літературна Україна. – 2016. – 1 верес. – С. 8-9; 8 верес. – С. 8-9.

Кіраль С. «Жити одним – любов'ю до рідного краю» (інтерв'ю-коментар літературознавця) / С. Кіраль // Дивослово. – 2017. – № 1. – С. 54-60; № 2. – С. 58-64.

Кіраль С. Націєтворчі імперативи Трохима Зіньківського й Івана Франка: дискусійний аспект / С. Кіраль // Слово і час. – 2016. – № 10. – С. 61-76.

Козар Л. Трохим Зіньківський як фольклорист і подвижник української національної ідеї / Л. Козар // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 5. – С. 20-29.

Погрібний А. Зіньківський Трохим / А. Погрібний // Українська література у портретах і довідках : давня література – література ХІХ ст. : довідник. – К. : Либідь, 2000. – С. 116-117.

Самійленко В. Думка (На смерть Трохима Зіньківського) : вірш / В. Самійленко // Україні : лірика, гумор і сатира, драма / В. Самійленко. – К. : Український письменник, 1992. – С. 53.

Художній світ Трохима Зіньківського (1861-1891) // Історія української літератури ХІХ ст. (70 – 90-ті роки) : у 2-х кн. : підручник. – К. : Вища школа, 2003. – Кн. 2. – С. 354-395.

## Електронні ресурси

Зіньківський Трохим Аврамович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу [https://uk.wikipedia.org/wiki/Зіньківський\\_Трохим\\_Аврамович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Зіньківський_Трохим_Аврамович) (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Кіраль С. С. "Прагнув жити для блага своєї України": Трохим Зіньківський у колі сучасників (джерелознавчий аспект) [Електронний ресурс] // Філологічний дискурс. – 2016. – Вип. 4. – С. 49-69. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003203> (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Козар Л. П. Трохим Зіньківський як фольклорист і подвижник української національної ідеї [Електронний ресурс] // Трохим Зіньківський : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу

## КІНЬКО АНДРІЙ МЕФОДІЙОВИЧ

(03.07.1911–09.08.1985)



Український фольклорист, літературо-знавець, кандидат філологічних наук. Учасник Другої Світової війни, був поранений. Мав бойові нагороди.

Народився Андрій Мефодійович в селі Білики Кобеляцького повіту Полтавської області. Сім'я походила з давнього козацького роду. Після школи юнак вступив на навчання у Полтавську землевпорядну профшколу. Закінчивши у 1929 році Харківський геодезичний технікум, працював геодезистом і землеміром у різних областях України. На Роменщині молодий спеціаліст зацікавився народною творчістю, почав збирати фольклорний матеріал. У 30-х роках здобув вищу педагогічну освіту, вчителював у Корсуні. З часом захопився шевченкознавством і 1939 року вступив до аспірантури, але навчанню завадила війна.

1946 року Андрій Кінько захистив дисертацію з фольклористики. З цього року і по 1971 рік працював у Інституті Мистецтвознавства, Фольклору та Етнографії ім. М. Рильського АН УРСР старшим науковим співробітником. Захопившись вивченням билин, опублікував статтю на цю тему, яка була надрукована у книзі *«Билинна слава Києва»*. Свої наукові праці вчений публікував у багатьох збірниках і монографіях: *«Українська народна поетична творчість»*, *«Українські народні ліричні пісні»* та ін. Не зрадивши свого захоплення вивченням життя і творчості Т. Г. Шевченка, науковець збирав фольклорні записи по Шевченківських місцях України і досліджував історію Шевченкового краю за народними переказами. Свідченням цих досліджень були статті, надруковані у періодичних виданнях 60-х років: *«Ім'ям і словом Кобзаря»*, *«Твоя, Тарасе, Катерина... З народних розповідей Шевченкового краю»*, *«Поэт и предрассветные огни»*, *«Роздуми після перегляду кінофільму «Сон»*, *«Подорожі у Шевченківський край»* та багато інших статей. 1966 року Андрій Кінько прийняв участь у XV науковій Шевченківській конференції, де виступив із повідомленням *«Сторінки інтернаціональної Шевченкіани»*.

В останні роки життя вчений працював над шевченкознавчою книгою *«Мандрівка в майбутнє»*. Він також є співавтором підручника *«Українська народнопоетична творчість»*, упорядкував книгу *«Добрий вечір, дівчино!»*, є співукладачем збірників *«Українські народні ліричні пісні»* та ін.

## Твори А. Кінька

Кінько А. М. Билинна слава Києва / А. М. Кінько. – К. : Музична Україна, 1983. – 144 с.

Кінько А. Слово про билинні заспіви одвічних проблем / А. Кінько // Билинна слава Києва / А. Кінько. – К. : Музична Україна, 1983. – С. 4-20.

## Література про А. Кінька

Ротач П. Кінько Андрій Мефодійович / П. Ротач // Полтавська Шевченкіана. Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2-х кн. / П. Ротач. – К. : Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 347-348.

Рубай Г. Кінько Андрій Мефодійович-фольклорист / Г. Рубай // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2013. – Т. 13. – С. 203.

## Електронні ресурси

Розпрягайте, хлопці, коні [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу [https://uk.wikipedia.org/wiki/Розпрягайте,\\_хлопці,\\_коні](https://uk.wikipedia.org/wiki/Розпрягайте,_хлопці,_коні) (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Рубай Г. Т. Кінько Андрій Мефодійович [Електронний ресурс] / Г. Т. Рубай // Енциклопедія Сучасної України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. – [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=6954](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=6954) (дата звернення 26.04.2021). – Назва з екрана.





## КОЛЕССА ФІЛАРЕТ МИХАЙЛОВИЧ

(17.07.1871-02.03.1947)

*Колесса вважав фольклор одним з найважливіших компонентів національної самобутності народу, пов'язував його особливості з історичним та культурним розвитком нації.*

*Я. Пилипинський*

Філарет Колесса – видатний всесвітньо-відомий вчений-фольклорист, композитор, громадський діяч, засновник українського етнографічного музикознавства, літературознавець, академік АН УРСР – унікальна постать в історії України. Він все своє життя присвятив збиранню і вивченню народної творчості. Працював з І. Франком, М. Лисенком, Лесею Українкою. Його діяльність відкрила новий етап у розвитку української фольклористики. В його особі в рівній мірі поєдналися інтереси та обдарування філолога й музиканта.

Майбутній вчений народився 17 липня 1871 року в селі Татарське (нині Піщане Львівської області) в сім'ї священника. З роду матері походять двоє відомих музичних діячів. Вдома у Колессів часто лунала музика, народні пісні. З раннього дитинства, проведеного на Прикарпатті, у багатому на фольклор селі Ходовичах, хлопець зачарувався його піснями, переказами, легендами, казками. Уже у десятирічному віці він вдало підбирав на гітарі мелодії народних пісень.

Свідоме зацікавлення музичним мистецтвом яскраво розкрилось під час навчання у Стрийській гімназії у 1882-1890 роках. Тоді юнак зробив перші і досить вдалі спроби обробки народних пісень. Під час навчання він познайомився з професійним музичним мистецтвом, брав участь у хорі, яким керував композитор і громадський діяч О. Нижанківський, а 1888 року навіть став його диригентом.

Ще в гімназійні роки за порадою брата Івана Філарет Колесса почав збирати фольклорні матеріали, а в 4-му класі його прийняли до таємного самоосвітнього гуртка, метою якого було вивчення української культури, творчості її видатних представників. Під враженням від музики М. Лисенка у юного музиканта виникло бажання професійно займатись музичним мистецтвом, спробувати свої сили в композиції. Перші композиторські спроби обробки народних пісень отримали схвальну оцінку О. Нижанківського.

Навчання у Віденській духовній семінарії, куди хлопець вступив не за власним бажанням, було мукою. Але у вільний час можна було займатись композицією. Однорічне перебування у Австрії дало можливість поповнити і зміцнити знання з музики у Віденському університеті. Згодом, під час навчання на філософському факультеті Львівського університету він став членом співацького товариства «Львівський Боян», члени якого поширювали українську народну музику серед галицької громадськості. Ф. Колесса належав до тієї активної української молоді, ідейними натхненниками для якої були Тарас Шевченко, Леся Українка, Маркіян Шашкевич, Іван Франко, Микола Лисенко.

Дипломованим спеціалістом Філарет Михайлович довгий час працював викладачем у гімназіях Львова, Стрия, Самбора, постійно продовжуючи свою дослідницьку діяльність

### Будівничий української культури

Наукове вивчення фольклору почалося в роки навчання на філософському факультеті Львівського університету. В цей час студент Колесса познайомився з І. Франком, який згодом у журналі «Народ» опублікував першу етнографічну роботу вченого *«Людві вірування в селі Ходовичах»*. Тоді ж було опубліковано чимало обробок народних пісень. Він постійно виїздив у експедиції з метою пошуку народних скарбів. Так, 1908 року дослідник одержав запрошення виїхати на Полтавщину для вивчення і запису кращих зразків народних дум за допомогою фонографа. Поїздка була організована і проплачена Л. Українкою та К. Квіткою. Через заборону М. Колессі на роз'їзди по Лівобережжі, він був запрошений до Миргорода художником Опанасом Сластьоном, добрим знавцем народних дум і кобзарського мистецтва. Тоді до нього з'їхались з різних куточків України кобзарі та лірники. Завдяки кропіткій роботі, Філарету Михайловичу вдалось записати певну кількість дум а Л. Українка, К. Квітка та О. Сластьон доповнили матеріал, переславши йому нові фонографічні матеріали. Наочним результатом цієї експедиції стали два томи *«Мелодій українських дум»*. Вважається, що цією роботою у 1910-1913 роках вчений врятував від забуття один з найцінніших скарбів народної творчості – думи, записані ним на фонограф з голосу лірників і кобзарів.

1918 року Ф. Колесса захистив дисертацію у Віденському університеті і отримав ступінь доктора філології. В кінці 20-х років він брав активну участь у ряді слов'янських міжнародних конгресів у Празі, Кракові, Варшаві, Антверпені. Всі свої знання, талант і енергію вчений віддавав розбудові української культури, захищав її прогресивні принципи. У докладі на III Міжнародному конгресі музичного мистецтва у Відні він довів і відстояв суть кобзарського мистецтва в Україні як національно самобутнього явища. 1929 року його обрали дійсним членом Академії наук УРСР. Перед вченим розкрились широкі перспективи для наукової діяльності. Але наступали часи сталінізму. Декількох галицьких учених, у тому числі й Ф. Колессу, виключили зі складу Академії та позбавили звання академіків як ворогів народу. Однак високий авторитет музикознавця переміг ідеологічні перепони – у 1939 році його знову поновили у складі АН УРСР.

1932 року на запрошення польського славіста К. Мошинського вчений брав участь у експедиції на українсько-білоруському Поліссі. Записав 220 пісень та 26 інструментальних мелодій. 1939 року Ф. Колесса став професором Львівського університету, очоливши кафедру фольклору та етнографії. З 1940 року очолив Державний музей етнографії у Львові, згодом – Львівський відділ Інституту Мистецтвознавства, Фольклору та Етнографії АН УРСР. Він виховав плеяду молодих науковців, розгорнув широку діяльність із комплексного вивчення фольклору й матеріальної культури західноукраїнських пісень,

заснував історико-порівняльний та структурно-типологічний метод у слов'янській фольклористиці.

### Науковий доробок вченого

Наукова спадщина вченого охоплює величезне коло проблем, що зумовлено багатогранністю його інтересів. Засновник історико-порівняльного та структурно-типологічного методу в слов'янській фольклористиці, він фактично перший в українській фольклористиці почав вивчати слова та музику народних пісень в їхній органічній єдності. Велику увагу приділяв теорії фольклору та методиці його дослідження. Творчий доробок становить понад 100 праць.

Найбільшим методологічним авторитетом для фольклориста був М. Грушевський, який, на його думку, обрав правильний предмет дослідження, а саме – ступінь інтернаціональності мандрівних сюжетів. Методологія самого Ф. Колесси характеризується як комплексний підхід до аналізу творів усної словесності.

Найвідоміші з праць вченого:

*«Огляд українсько-руської народної поезії»*. Мета праці – зацікавити широкий загал народно-пісенною культурою, поглибити розуміння її вартості та значення для національного становлення. У ряді вміщених тут праць автор втілює власну оригінальну концепцію жанрової систематизації українського фольклору

У розвідці *«Українська народна пісня у найновішій фазі свого розвитку»* основна увага звернута на відмінності у стані збереження фольклорного матеріалу на території України, які, на його думку, спричинені історичними умовами, а також різними проблемами місцевого та державного характеру та ін.

Праця *«Балада про дочку-пташку в слов'янській народній поезії»* – глибоке опрацювання однієї пісенної теми. Завданням цієї студії є різноманітна інтерпретація одних і тих самих сюжетів у фольклорній спадщині східно- і західнослов'янських народів.

У праці *«Українська усна словесність»* автор визначив головні ознаки української усної творчості, зробив періодизацію її розвитку. Еволюцію фольклорної спадщини вчений поділив на три доби: старинна (лицарсько-дружинна поезія, обрядові пісні), середня (золотий вік української народної поезії: козацькі історичні пісні і думи, любовна лірика), новітня (новий зміст, розвиток короткої пісенної форми). Також у праці доведені причини необхідності дослідження фольклору, по-перше: народна творчість старіша за літературу; по-друге: фольклор – цінний матеріал для пізнання світогляду наших предків; по-третє: усна словесність є джерелом для писаної літератури і т. ін.

Вчений поклав міцні основи під український музичний фольклор. У його творчому доробку з музичного фольклору є чимало відомих і цінних робіт. Серед них:

*«Ритміка українських народних пісень»*. У рефераті на основі великого фактичного матеріалу, зібраного з усієї української етнографічної території, розроблено основи української народної ритміки та подано систематику пісенно-ритмічних форм.

У праці *«Мелодії українських народних дум»* автор висунув нову теорію походження дум, довів, що думи – це не наслідок запозичень епічних форм з інших джерел, а самобутнє явище.

Відомі також його роботи: *«Наверстування і характерні признаки українських народних пісень»*, *«Українські народні думи у відношенні до пісень, віршів і походження голосін»*, *«Про генезу українських народних дум»*, *«Речитативні форми в українській народній поезії»*, обробки українських народних пісень: *«Вулиця»*, *«Обжинки»*, *«Гагілки»*, *«Українські народні пісні на переломі 17-18 ст.»* та інші. Хорові твори та *«Шкільний співаник»*.

У літературознавстві вагоме місце посіли монографії Ф. Колесси про життя і творчість Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Шашкевича, Помітну частину спадщини вченого становить Лисенкіана, багата фактичним епістолярним матеріалом. Він є співавтором підручника *«Українська народнопоетична творчість»*. Ненадрукованою залишилась праця *«Історія української етнографії»*.

Помер Філарет Михайлович Колесса 3 березня 1947 року. Похований у Львові на Личаківському кладовищі.

Більшість праць вченого не втратила своєї актуальності і сьогодні. Вони посіли почесне місце в європейській фольклористиці.

### Література про Ф. Колессу

Галайчик Т. Колесса Філарет Михайлович (17.07.1871 – 03.03.1947) – музикознавець-фольклорист, композитор, етнограф, літературознавець / Т. Галайчик // *Енциклопедія історії України* : у 8 т. – К. : Наук. думка, 2007. – Т. 4. – С. 451-452.

Грица С. Колесса Філарет Михайлович / С. Грица // *Енциклопедія Сучасної України*. – К. : Наук. думка, 2014. – Т. 14 – С. 46-47; УРЕ. – 2-ге вид. – К., 1980. – Т. 5. – С. 279-280.

Грица С. Листи Миколи Колесси з приводу видання спадщини його батька – Філарета Колесси / С. Грица // *Народна творчість та етнологія*. – 2011. – № 1. – С. 118-125.

Данилюк І. Вивчення психології «народного духу» західноукраїнськими етнографами (В. Гнатюк, М. Грушевський, Ф. Колесса, І. Франко) / І. Данилюк // *Історія психології в Україні : Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ століття)* / І. Данилюк. – К. : Либідь, 2002. – С. 39-50.

Козлов М. Історіографія етнографічно-фольклористичної діяльності Філарета Колесси 20-х – кінця 40-х років ХХ століття / М. Козлов // *Вісник книжкової палати*. – 2011. – № 2. – С. 33-38.

Козлов М. Діяльність Філарета Колесси як етнографа і фольклориста: радянська історіографія 70-х – початку 90-х років ХХ століття / М. Козлов // *Вісник книжкової палати*. – 2011. – № 4. – С. 36-39.

Козлов М. Сучасна вітчизняна історіографія етнографічно-фольклористичної діяльності Філарета Колесси / М. Козлов // Вісник книжкової палати. – 2011. – № 5. – С. 34- 39.

Колесса Філарет Михайлович // Український Радянський Енциклопедичний Словник : в 3-х т. – 2-ге вид. – К. : Голов. Ред.. УРЕ, 1987. – Т. 2. – С. 114.

Муха А. Колесса Філарет Михайлович / А. Муха // Композитори України та української діаспори : довідник / А. Муха. – К. : Муз. Україна, 2004. – С. 144.

Орленко П. Співець народної музи / П. Орленко // Історичний календар 2001. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 395-396.

Співець народної музи: до 140-річчя від дня народження Ф. М. Колесси (1871-1947) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – К., 2011. – № 3. – С. 48-54.

Філарет Колесса // Видатні постаті в історії України ХХ століття : короткі біографічні нариси. – К. : Вища школа, 2011. – С. 163-165.

### Електронні ресурси

Галайчак Т. Ю. Колесса Філарет Михайлович [Електронний ресурс] / Т. Ю. Галайчак // Енциклопедія історії України / Інститут історії України НАН України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу [http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu\\_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=) (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Колесса Філарет Михайлович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу [https://uk.wikipedia.org/wiki/Колесса\\_Філарет\\_Михайлович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Колесса_Філарет_Михайлович) (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

## КОТЛЯРЕВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(25.09.1836, за ін. даними 1837 – 11.10.1881)

*За типом і вимовою це був чистокровний українець.*

*О. Веселовський*

О. О. Котляревський – видатний вчений-славіст, фольклорист-міфолог, етнолог-обрядовець, представник історичного методу пізнання явищ народного життя: мови, усної творчості, загалом побуту і, зокрема, обрядовості.

Народився вчений у місті Крюків Кременчуцького повіту Полтавської губернії в сім'ї чиновника дворянського походження. Після закінчення Полтавської гімназії, в якій навчався з 1846 по 1853 рік, вступив на історико-філологічний факультет Московського університету. Там навчався у відомого славіста, також полтавця, О. М. Бодяньського,





і мовознавця, фольклориста, історика мистецтв Ф. І. Буслаєва. Олександр мав авторитет у студентському середовищі, входив до складу соціалістичного гуртка. У 1857-1862 роках учителював у середніх навчальних закладах Москви. У Олександрівському сирітському кадетському корпусі зблизився з відомими на той час викладачами, зокрема, з П. Л. Лавровим та О. М. Афанасьєвим. 1862 року наш земляк був заарештований за антиурядову діяльність і шість місяців знаходився у Петропавлівській фортеці, де підірвав своє здоров'я. Але за нестачею доказів був звільнений із заборонаю педагогічної роботи. Наступні сім років перебував під негласним поліцейським наглядом, жив випадковими заробітками. З 1864 року працював секретарем, бібліотекарем і хранителем Московського археологічного товариства, редактором «Археологического вестника».

1868 року О. Котляревський захистив магістерську дисертацію «*О погребальных обычаях языческих славян*» і за протекцією графа А. Уварова став екстраординарним професором російської мови та слов'янського мовознавства Дерптського (тепер м. Тарту, Естонія) університету, де і працював до виходу у відставку у 1873 році. Захистивши дисертацію 1874 року, полтавець одержав ступінь доктора слов'янської словесності. Наступного року став членом-кореспондентом АН. 1874 року вчений захистив у Паризькому університеті докторську дисертацію «*Древности юридического быта балтийских славян*», а 1875 році отримав дозвіл на читання курсу лекцій у Київському університеті. Професором на кафедрі слов'янської філології працював до кінця свого життя, читаючи курс з історії слов'янознавства, загальних особливостей слов'янських мов і старожитностей, з історії слов'янської літератури. О. Котляревський уважно стежив за літературним і політичним життям народів Росії і Європи, прагнучи прогресивних перетворень у суспільному житті країни, співчуваючи національно-визвольному рухові слов'янських народів. У 1877-1878 роках був головою Київського слов'янського товариства, а протягом 1879-1881 років очолював вже Історичне Товариство Нестора-літописця.

О. Котляревський завжди підтримував дружні стосунки зі своїми старшими колегами Й. Бодянським, Ф. Буслаєвим, М. Максимовичем, М. Костомаровим, О. Потебнею та іншими.

У 1881 році він виїхав за кордон на лікування, але 29 вересня цього ж року помер в італійському місті Пізе. Похований у Москві.

### Наукові дослідження міфолога

Велика пристрасть до науки, живий розум, демократичні погляди, начитаність виділяли праці Котляревського в роки навчання в університеті. Двадцятирічним він уже виступав із науковими публікаціями. У 1862 році помістив в українському журналі «Основа» полемічну статтю «*Чи були українці одвічними жителями Полянської землі, чи прийшли з-за Карпат у XIV столітті?*». На той час ішла боротьба за українське слово, за самобутність українського народу, його автохтонність на заселених землях. За шовіністичним твердженням, не українці, а росіяни проживали на території Київської Русі. А українці з'явилися на Наддніпрянщині лише з 14 століття. На основі багатьох

даних фольклору М. Максимович та інші фольклористи спростували цей антиукраїнський погляд. Тож О. Котляревський своєю працею приєднався до полеміки видатних українських фольклористів і письменників.

У суперечках між представниками «офіційної народності», слов'янофілами та «західниками» вчений відстоював свою власну позицію, жорстко критикував кожних, вказуючи на те, що у них переважають фантазії. Справжня «висока мета» історичної науки, вважав він, – правда, що випливає із розуміння життя й народності та із «доброякісного вистудіювання» фактів, адже чим менше історичного матеріалу, тим більше свободи уяві й фантазії.

Ще в Московському університеті вивчаючи слов'янську філологію, О. Котляревський став послідовником міфологічної школи Ф. Буслаєва. Згодом постійно обстоював потребу застосування нових методів дослідження. Його перу належить чимало праць з питань міфології. Це розлогі рецензії на праці Ф. Буслаєва, О. Афанасьєва, О. Міллера, В. Даля, М. Драгоманова та інших. В оглядовій статті *«Старовина і народність»* полтавець відзначав, що на Заході міфологія як наука мала декілька напрямів: психологічний, лінгвістичний, історичний, і охарактеризував кожний з них. Перед дослідниками міфології, вважав він, стоять три завдання: визначити походження і первісне значення міфів, розкрити їхнє історичне життя, з'ясувати походження і значення міфів вторинного плану, найновіших.

О. Котляревський висловлював сміливі на той час міркування про еволюцію міфу, звичаю, говорив про догматично-ідеологічну зашореність, регламентованість багатьох звичаїв у суспільстві, культивування тиску владно-державної машини на народ, штучне знецінювання його одвічних традиційних уявлень, заглиблених у душу і серце. Ці твердження знайшли своє місце у монографії *«Про поховальні звичаї слов'ян-язичників»*.

У рецензії *«Основний елемент руської богатирської билини»* вчений висловив цікаві міркування щодо взаємин міфу і билини. У міфі народ виходить за межі дійсності; у переказі розкриває участь божеств у своїй історії, в побуті, що його оточує, переносить небожителів на землю, змушуючи їх розпоряджатися людськими долями.

Для Котляревського-міфолога головною категорією була категорія народності. Під народністю вчений розумів вроджену властивість народу і результат його історії, підсумок усього пережитого. Він запропонував цілісну концепцію походження та розвитку міфу в контексті реалій народного побуту.

У творчому доробку вченого вагому частку становлять рецензії на праці з літератури та фольклору. Українській літературі О. Котляревський присвятив ряд праць. У рецензії на книгу «Літературні замітки з приводу твору Г. Данилевського про Основ'яненка» одним з перших виступив на захист суверенної української літератури. Головним на самотньому шляху українського письменства, започаткованому творами І. Котляревського, вчений вважав правдиве відображення життя, побуту й характерів у байках П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, повістях Г. Квітки-Основ'яненка та особливо в баладі «Утоплена» Т. Шевченка. Високо оцінив «Народні оповідання» Марка Вовчка як твори реалістичні й народні.

Загалом О. О. Котляревський – автор близько 100 наукових праць з історії літератури, етнографії, мови, археології.

### Література про О. Котляревського

Бурячок А. Котляревський Олександр Олександрович / А, Бурячок // УРЕ. – 2-ге вид. – К., 1980. – Т. 5. – С. 456.; Українська Літературна Енциклопедія : у 5-ти т. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 3. – С. 27.

Дмитренко М. Олександр Котляревський – дослідник міфу і фольклору / М. Дмитренко // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 3. – С. 11-17.

Котляревський Олександр Олександрович // Український Радянський Енциклопедичний Словник : у 3-х т. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1987. – Т. 2. – С. 172.

Малик М. 170 років від дня народження. Котляревський Олександр Олександрович / М. Малик // Край. – 2006. – № 29. (верес.) – С. 22.

Ротач П. Котляревський Олександр Олександрович / П. Ротач // Полтавська Шевченкіана : Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2-х кн. / П. Ротач – Полтава : Дивосвіт, 2005. – Кн. 1 – С. 390.

Степаненко М. Котляревський Олександр Олександрович / М. Степаненко // Мовознавча Полтавщина : довідник / М. Степаненко. – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2014. – С. 120.

Степаненко М. Котляревський Олександр Олександрович / М. Степаненко // Літературознавча Полтавщина : довідник / М. Степаненко . – Полтава : ПП Шевченко Р. В., 2015. – С. 128-129.

Усенко П. Котляревський Олександр Олександрович / П. Усенко // Енциклопедія історії України : у 10-ти т. – К. : Наук. думка, 2008. – Т. 5. – С. 237-239.

Федченко П. Котляревський Олександр / П. Федченко // Українська література у портретах і довідках : давня література – література ХІХ ст. : довідник / П. Федченко. – К. : Либідь, 2000. – С. 166-167.

### Електронні ресурси

Котляревський Олександр Олександрович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу [https://uk.wikipedia.org/wiki/Котляревський\\_Олександр\\_Олександрович](https://uk.wikipedia.org/wiki/Котляревський_Олександр_Олександрович) (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Усенко П. Г. Котляревський Олександр Олександрович [Електронний ресурс] / П. Г. Усенко // Енциклопедія Історії України / Інститут історії України НАН України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2008. – Режим доступу <http://resource.history.org.ua/> (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

## МАНЖУРА ІВАН ІВАНОВИЧ

(01.11.1851- 15.05.1893)



*Манжурі належить велика кількість етнографічних записів високої наукової вартості, і не можна не бачити в ньому одного з найбільших фольклористів ХІХ століття, а в його збірниках надзвичайно вагомого рідкісного етнографічного багатства.*

*М. Сумцов*

Серед славних імен минулого чільне місце займає видатний український поет, вчений-фольклорист, невтомний збирач скарбів усної народної творчості Іван Іванович Манжура. Народився він дворянином, але життя складалось трагічно і закінчилось у злиднях.

Народився майбутній вчений 1 листопада 1851 року у Заїківці, тоді ще приміській околиці Харкова, в сім'ї дрібного чиновника. Батько Іван Іванович був людиною освіченою і ліберально настроєною. Виходець з дворянського роду, він задовго до реформи 1861 року відпустив на волю всіх своїх кріпаків, передавши їм 9/10 своєї землі. Мати, Олександра Миколаївна, була людиною тонкої організації душі, вміла відчувати красу природи, рідного краю, української пісні. Ці чесноти вона передавала своєму синові. Та через передчасну її смерть п'ятирічний син залишився сиротою, зламалась і чоловікова воля. Почались у нього конфлікти з начальством, звільнення з посади. Два роки онуком опікувалась бабуся по батькові. Забрала його в Хорол, багато читали, вчилися. Але через два роки батько повернув сина до себе, почались непорозуміння, тортури. Хлопець тікав з дому, жив із злодіями, потрапляв до поліції. Згодом батько та син почали мандрували Харківщиною в пошуках роботи. Для дитини це було важко і він залишався на навчання і виховання у родині священників, та потім знову продовжувалось блукання світом. Коли 1864 року не стало і батька, хлопцем стала опікуватись тітка по матері Марія Потебня, дружина відомого вченого О. О. Потебні.

Підліток почав навчатись у Харківській повітовій школі, потім вступив до Харківської гімназії, але закінчити її не зміг. Його виключили з формулюванням «за непокірну вдачу». 19-річним підробляв приватними уроками. 1870 року вступив до Харківського ветеринарного інституту. Через два роки студента звільнили від занять через «неблагонадійну поведінку» без права вступу до будь-якого іншого навчального закладу. За однією з версій, «був вплутаний у якусь студентську історію».

Після звільнення з інституту юнак подався на Катеринославщину, працював на різних дрібних посадах, проживав серед убогого люду, деякий час жив у відомого поміщика, земського діяча. І. Г. Василенка. Зацікавився народною творчістю, почав збирати по селах народні пісні, казки, легенди. Захопившись мужньою боротьбою сербів проти турецьких загарбників, юнак вступив добровольцем до сербської армії. Після поранення і одужання

повернувся знову на Катеринославщину. Проживав у поміщика П. Синегуба, працював пасічником, учителем, був співробітником місцевої газети, але не полишав роботу по вивченню і збиранню фольклору. В цій роботі родина О. Потебні підтримувала І. Манжуру морально і матеріально, заохочувала до науково-фольклористичної діяльності. Про це свідчить їхнє листування.

1887 року І. Манжура став дійсним членом Історико-філологічного товариства при Харківському університеті. З 1891 року – дійсним членом Товариства любителів природознавства, антропології та етнографії при Московському університеті. Та ці визнання не покращили його матеріального становища, бо справа, якій присвятив життя, була далеко не заробітною. Тому, не маючи постійного заробітку, будь де підробляв. Не було навіть постійного житла, поневірявся по чужих хатах. За ним, як за «не благодійним поетом», посилювався нагляд поліції, та ще і тяжко хворів. Змучений таким життям, Іван Манжура у травні 1893 року раптово впав на одній з вулиць міста. Перехожі відвезли його до земської лікарні, де він і помер.

### Літературно-фольклористична діяльність

Літературна діяльність митця відома краще за фольклористичну. Початок її відбувся ще у 70-х роках, але перші публікації віршів «Босяцька пісня», «На пасіці», «З заробітків», «Моїм суддям» та інші з'явилися у 1885-1886 роках на сторінках тижневика «Степ». Автор виступив під псевдонімом Іван Калічка. Його поезія друкувалась також в журналах «Зоря», «Правда», «Киевская старина», «Літературно-науковий вісник». 1889 року вийшла перша книжка віршів *«Степові думи та співи»* (вона була і першою поетичною збіркою Придніпров'я). Друга книга *«Над Дніпром»* за життя поета не була надрукована. Для своїх творів письменник брав сюжети з народної творчості, з народного життя. Велике значення мають його «фольклорні поеми», в основу яких покладені народні перекази, казки, героїчні сюжети легенд, дум і билин. Це: *«Трьомсин-богатыр»*, *«Іван Голик»*, *«Казка про хитрого Лисовина і про других звірів та про те, що він їм, а вони йому коїли»*. Особливістю цього жанрового різновиду української поеми є те, що збагачення жанру, за словами А. Каспрука, «відбувалося за рахунок художньо-словесних можливостей фольклору». В цих поемах переплітається синтез фольклорної романтики та реалістично зображена дійсність.

Відомо, що Іван Манжура багато зробив як учений фольклорист і етнограф, став видатною постаттю в історії фольклористики. Народним фольклором захопився ще 20-річним юнаком. У пошуках народної словесності за півтора десятка років здійснив численні мандрівки, переважно пішки сховався Катеринославську, Харківську, Полтавську землі, зібравши близько тисячі пісень, сотні легенд і казок. Постійні мандрі зводили його з представниками різних верств, що давало змогу вести широку практичну діяльність фольклориста й етнографа. Журналістська робота також давала можливість подорожей у віддалені регіони. Працюючи в газетах «Екатеринославский листок», «Степ» та інших, друкував на їхніх сторінках свої фольклорні записи та невеликі етнографічні розвідки.

На час поетичного дебюту Манжура вже був фаховим, відомим в культурних колах фольклористом і етнографом. Ще в 70-х роках він налагодив зв'язки з Південно-Західним відділом російського географічного товариства у Києві, куди надсилав свої численні записи мовного матеріалу. Товариство підтримувало молодого фольклориста, заохочувало працювати і надалі. Для цього були виділені кошти, розглядалось питання про постійну його роботу у відділі. Але коли Товариство закрилось, він так і залишився мандрівним фольклористом, подорожуючи Україною та збираючи зразки народнопоетичної творчості, вивчаючи мову, досліджуючи культуру і побут народу.

Записи він робив не з пам'яті, а безпосередньо з народних уст, записував усі жанри, що траплялись в його фольклористичній практиці: прислів'я, загадки, повір'я, замовляння, казки, міфологічні та історичні легенди, а головне – діалектну лексику краю. Одним із перших в українській фольклористиці І. Манжура записував і досліджував робітничий фольклор.

Величезну добірку записів фольклориста надруковано у збірнику М. Драгоманова *«Малорусские народные предания и рассказы»*. Вони становлять більше половини збірника. За життя І. Манжури був надрукований лише один (перший регіональний) фольклорний збірник *«Сказки, пословицы и т. п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губерниях И. И. Манжуры»*, редактором якого був О. Потебня. У ньому близько 200 казок та легенд. Продовженням цього збірника був ще один, виданий після його смерті, це *«Малорусские сказки, предания, пословицы и поверья, записанные И. И. Манжуры в Екатеринославской губернии»*, куди увійшло 42 прозових твори нових варіантів. І. Манжура був чи не першим дослідником перлин народної творчості степового краю.

Творчий доробок ученого високо оцінили Ф. Колесса, М. Сумцов, О. Потебня, І. Франко. Матеріали, опубліковані 1890 року принесли І. Манжури визнання і серед зарубіжних фахівців: високу оцінку його роботі дав чеський учений Ю. Полівка, один з польських етнографічних часописів також високо оцінив його роботу, а французький етнографічний журнал назвав І. Манжуру видатним та заслуженим етнографом своєї країни, невтомним збирачем та дослідником народної творчості.

### Твори І. І. Манжури

Казки, прислів'я і т. п., записані в Катеринославській і Харківській губерніях І. І. Манжурою / ред. Т. С. Завгородня. – Дніпропетровськ : Січ, 2003. – 239 с.

Манжура І. Мати. Мачуха. Трьомсин-богатир / І Манжура // Дивосвіт «Веселки» : антологія літератури для дітей та юнацтва : в 3-х т. – К. : Веселка, 2004. – Т. 1. – С. 243-247.

Манжура І. Мед та редька. Реп'ях та вогонь / І. Манжура // Українська байка / упоряд. та передм. Б. А. Деркача, В. Т. Косяченка. – К. : Дніпро, 1983. – С. 266.

Манжура І. Не судьба, а щира правда : казка / І. Манжура // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 3. – С. 114-116.

Народні казки у записах Івана Манжури // Трьомсин Богатир : українські народні казки Нижньої Наддніпряни. – Дніпропетровськ : Січ, 2011. – С. 40-209.

Чабанець. Нещасний Данило (записав І. Манжура) // Чарівні казки : збірник. – К. : Веселка, 1992. – С. 8-11, 84-91.

### Література про І. І. Манжуру

Березовський І. Манжура Іван Іванович / І. Березовський // Українська Літературна Енциклопедія : в 5-ти т. – К. : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 3. – С. 286-287.

Бернштейн М. Іван Манжура. Життя і творчість / М. Бернштейн. – К. : Дніпро, 1977. – 186 с.

Василенко Н. З неопублікованої фольклорної спадщини Івана Манжури / Н. Василенко // Народна творчість та етнографія. – 2008. – № 3. – С. 112-113.

Василенко Н. Казкар з Дніпропетровщини / Н. Василенко // Літературна Україна. – 2012. – 26 січ. – С. 13.

Вирський Д. Манжура Іван Іванович – етнограф, фольклорист і поет / Д. Вирський // Енциклопедія історії України : у 10 т. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6. – С. 491.

Заремба В. Іван Манжура : біографічна повість / В. Заремба. – К. : Молодь, 1972. – 186 с. – (Життя славетних).

Зеров М. Іван Манжура. Поезії / М. Зеров // Українське письменство / М. Зеров. – К. : Вид. С. Павличко «Основи», 2003. – С. 226-227.

Іван Манжура // Дивосвіт «Веселки» : Антологія літератури для дітей та юнацтва : в 3-х т. – К. : Веселка, 2004. – Т. 1. – С. 242-243.

Іван Манжура (1851-1893) // Історія української літератури ХІХ ст. (70 – 90-ті роки) : у 2-х кн. : підручник. – К. : Вища школа, 2003. – Кн. 2. – С. 308-327.

Іван Манжура (1851-1893) // Історія української літератури ХІХ століття : у 2-х кн. : підручник. – К. : Либідь, 2006. – Кн. 2. – С. 523-545.

Ляхова Ж. Манжура / Ж. Ляхова // Українська література у портретах і довідках: давня література – література ХІХ ст. : довідник. – К. : Либідь, 2000. – С. 190-192.

Манжура Іван Іванович // Український Радянський Енциклопедичний Словник : в 3-х т. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1987. – Т. 2. – С. 340.

Мороз В. «Я син твій, нене-Україно, народу паростя твого» / В. Мороз // Казки, прислів'я і т. п., записані в Катеринославській і Харківській губерніях І. І. Манжурою. – Дніпропетровськ : Січ, 2003. – С. 224-234.

Одарченко П. Про «Вибрані твори» Івана Манжури / П. Одарченко // Українознавчі спостереження і фрагменти : статті, рецензії, спогади / П. Одарченко. – К. : Смолоскип, 2002. – С. 63-64.

Орлик П. Манжура Іван Іванович / П. Орлик // Українська Радянська Енциклопедія. – 2-ге вид. – К., 1981. – С. 347.

Фольклорист та етнограф // Календар знаменних і пам'ятних дат. – К., 2016. – № 4. – С. 59-68.

## Електронні ресурси

Іван Іванович Манжура – Біографія [Електронний ресурс] // ukrlit.net : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 20707-2021. – Режим доступу: <https://ukrlit.net/biography/manzhura.html> (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Манжура Іван Іванович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 12.04.2021). – Назва з екрана.

Іван Манжура [Електронний ресурс] / Портал Експеримент // YouTube. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=0iUFfNZThIk> . – Назва з екрана. – Дата публікації: 26.08.2018. – Дата перегляду: 7.05.2021.





# У ПОШУКАХ СКАРБІВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ (українські фольклористи-ювіляри 2021 року)

Біобібліографічний покажчик

Упорядник: Любов Картальова

Редактор	Г. Волкова
Комп'ютерний набір	Л. Картальова
Комп'ютерна верстка	О. Якубовський
Відповідальна за випуск	С. Сичова

Підписано до друку 14.05.2021. 24 стор. Тираж 4 прим.

Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара

36039, м. Полтава, вул. Гончара, 25а

<http://libgonchar.org>

E-mail: [pobugonchara@ukr.net](mailto:pobugonchara@ukr.net)